

Małgorzata Dawidziak-Kładoczna
Uniwersytet Wrocławski

Wokół imion polskich i nadawanych w Polsce

Polnische und in Polen vergebene Vornamen im Fokus

Imię – obok nazwiska – to obowiązkowy element służący do identyfikacji tożsamości każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej. Kwestię tę reguluje *Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego* (art. 59)¹. Czytamy w niej, że podczas zgłaszania w urzędzie stanu cywilnego urodzenia dziecka składa się oświadczenie o wyborze nie więcej niż dwóch imion. Nie mogą mieć one formy zdrobniałej ani charakteru ośmieszającego lub nieprzyzwoitego. Niezależnie od obywatelstwa i narodowości rodziców nic nie stoi na przeszkodzie, by wybrać dziecku imię obce. Zapisy zawarte w ustawie są oczywiście bardzo ogólne, a w rozwiązaniu wątpliwości, które pojawiają się w tym zakresie, pomaga Rada Języka Polskiego, wydając w tej sprawie opinie (nie mają one jednak charakteru rozstrzygającego, bo takie kompetencje należą do kierownika urzędu stanu cywilnego). Można się z nimi zapoznać na stronie tej instytucji² i dowiedzieć się np., czy *Neron* ma charakter ośmieszający, czy w Polsce można nadać dziewczynce imię *Mikayla* lub czy imię *Eden* funkcjonuje jako męskie, żeńskie czy neutralne. Opublikowano tam również ogólne zalecenia dla urzędów stanu cywilnego.

Imiona w dawnych wiekach

Historia imion naszych przodków sięga jeszcze czasów przedchrześcijańskich. Najstarsze z nich miały budowę dwuczłonową. Należą do nich używane do dziś, m.in. *Stanisław* 'ten, który stanie się sławny', *Sławomir* 'ten który ceni pokój', *Kazimierz* 'ten, który niszczy pokój', *Bogumiła* 'miła Bogu', *Mirosława* 'ta, która ceni pokój' lub *Dobrosława* 'ta, która cieszy się dobrą sławą'. Większość jednak dwuczłonowych imion słowiańskich wyszła z użycia lub bardzo rzadko nadaje się je

¹ *Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego*, Dz.U. 2014 poz. 1741, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20140001741/U/D20141741Lj.pdf> [dostęp 28.11.2023].

² *Opinie o imionach RDJ*, <https://rjp.pan.pl/opinie-o-imionach-main> [dostęp: 28.11.2023].

współcześnie, np. *Spitygniew* 'ten, którego gniew jest daremny', *Borysław* 'waleczna i sławna', *Dobrosiodł* 'ten, który ma dobrą siedzibę', *Bożeciecha* 'ta, która jest pociechą Boga' lub *Świętopętk* 'ten, który ma silne wojsko'. Znaczenie wyrazów składających się na imiona dwuczłonowe wskazuje na wartości i sfery życia, które były ważne dla naszych przodków, czyli wojna i pokój, atak i obrona, życie rodzinne, domowe i religijne (Malec 2001). Wierzono, że imię nadane dziecku wzmocni jego atuty, zapewni mu chwałę lub ochroni przed złymi mocami.

Imiona chrześcijańskie

Kiedy Polska przyjęła chrzest w 966 r., zaczął zmieniać się system imienniczy. Ewolucja ta dokonywała się jednak powoli. Świadczy o tym liczba imion chrześcijańskich odnotowanych w *Bulli gnieźnieńskiej*, dokumencie zapisanym po łacinie w 1136 r., ale zawierającym 410 polskich nazw własnych – miejscowych i osobowych. Otóż w tym zbiorze – sporządzonym 170 lat po zapoczątkowaniu chrystianizacji na ziemiach polskich – znajduje się tylko kilka imion pochodzenia biblijnego, m.in. *Piotr* i *Szymon* (Szulowska 2021). Te powolne przemiany wynikały z tego, że mówiący polszczyzną nie rozumieli imion chrześcijańskich. Nie było dla nich jasne, że *Paweł* znaczy 'mały', *Mateusz* 'dar Boga', *Michał* 'któż jest jak Bóg', *Łukasz* 'urodzony o świcie', *Anna* 'łaska', *Małgorzata* 'perła', *Ewa* 'dająca życie', *Elżbieta* 'bóg mą przysięgą', a *Zuzanna* 'lilia'. Z czasem jednak imiona te zaczęły przyjmować się i przetrwały w polszczyźnie do dziś.

Podobieństwo imion polskich i niemieckich

Tego typu nazwy własne stanowią wspólne dziedzictwo języków europejskich. Dzięki temu wiele imion np. polskich i niemieckich jest bardzo podobnych, różniących się nieznacznie wymową lub zapisem (pol. *Ewa* i niem. *Eva*, *Luiza* i *Luise*, *Marta* i *Martha*, *Szymon* i *Simon*, *Patryk* i *Patrick* lub *Łukasz* i *Lukas*). Oczywiście czasem różnice są większe, np. *Maciej* i *Matthias*, *Jan* i *Hans*, *Piotr* i *Peter*, *Małgorzata* i *Margarethe* oraz *Agnieszka* i *Agnes*.

Podobieństwa między imionami nadawanymi w Polsce i w Niemczech są oczywiste, jeśli wziąć pod uwagę to, że wiele z nich (również część wymienionych wyżej) ma właśnie pochodzenie germańskie, np. *Helga*, *Elżbieta* (niem. *Elizabeth*), *Urszula* (niem. *Ursula*), *Gabriela* (niem. *Gabriele*), *Dominik*, *Ludwik* (niem. *Ludwig*), *Fryderyk* (niem. *Friedrich*), *Karol* (niem. *Karl*) i *Henryk* (niem. *Heinrich/Heinz*). Kiedy obywatelka Polski – *Martyna* – wyjedzie do Niemiec, to najpewniej mieszkańcy tego kraju będą do niej mówić *Martina*. Z kolei *Martina* pochodząca z kraju niemieckojęzycznego w Polsce może być określana jako *Martyna*. Takich przykładów jest wiele – wystarczy choćby przypomnieć, że słynny niemiecki teolog, reformator Kościoła *Martin Luther* w Polsce nazywany jest *Marcinem Lutrem*. Warto jeszcze dodać, że prawo niemieckie przewiduje instytucjonalną zmianę imienia, a można tego dokonać zwłaszcza wtedy, gdy imię jest długie i trudne w wymowie. Znane są więc przypadki, gdy osiedlający się na stałe w Niemczech *Grzegorz* zmienia imię na *Gregor*, a *Katarzyna* na *Katherine*.

Motywacje imiennicze

Nazwy własne były dla nas zawsze bardzo ważne. Dawniej wierzono, że mają one magiczną moc. Znana jest anegdota związana z rodziną słynnego polskiego kronikarza i nauczyciela synów królewskich – Jana Długosza. Pierworodny potomek męski jego rodziców otrzymał imię *Jan*. Dwóm młodszym synom nadano inne imiona, ale zmarli oni jeszcze jako niemowlęta. Kiedy urodziło się czwarte dziecko w rodzinie Długoszków, rodzice postanowili ochrzcić je jako *Jan*. Ku ich zadowoleniu ten rósł w zdrowiu, więc każdy następny syn również otrzymywał to imię (Bystroń 1938).

Jedną z najważniejszych motywacji nadawania imion są względy rodzinne. Dzięki temu, że nowo narodzone dzieci często otrzymują imiona przodków – dziewczynki po babci, a chłopcy po dziadku – tradycyjne antroponimy nie wychodzą z użycia. O dziedziczeniu imion po dziadkach, a jednocześnie czczeniu imion patronów ziemi pisał Adam Mickiewicz w *Panu Tadeuszu*:

*Jeśli który z nich dziecku imię na chrzcie daje,
Zawsze zwykł za patrona brać Koronijasa:
Świętego Bartłomieja albo Matyjasza.
Tak syn Macieja zawsze zwał się Bartłojem,
A znowu Bartłojem syn zwał się Maciejem;*

Opisany przez Mickiewicza przypadek nie był odosobniony. Stanisław Bystroń (1938) wspomina, że niektóre rodziny szlacheckie słynęły z przywiązania do określonych imion, np. wśród Zamoyskich dominowali *Jan* i *Tomasz*, a wśród Radziwiłłów największą popularnością cieszył się *Mikołaj*.

W każdym momencie dziejów języka polskiego zauważalna jest moda na nadawanie określonych imion, np. w XVII i XVIII w. takich, które nosili sławni królowie: *Władysław*, *Zygmunt*, *Jan*, *Kazimierz* i *August*, a w XIX w. – bohaterowie, m.in. *Tadeusz* (od Tadeusza Kościuszki) lub *Józef* (od Józefa Poniatowskiego). Wiele imion upowszechniło się też dzięki literaturze, np. *Aldona*, *Grażyna*, *Konrad* czy *Wanda*. Z kolei w ostatnich kilkudziesięciu latach rodzice wybierający imię dla swego potomka inspirowali się kulturą popularną, np. postaciami filmowymi i serialowymi. Zdarza się zatem, że dzieci fanów *Niewolnicy Isaury* (serial ten był popularny w Polsce w latach 80. XX w.), *Leona Zawodowca* lub produkcji Disneya noszą imiona: *Isaura*, *Matylda*, *Leon*, *Anastazja*, *Bella*, *Elsa* czy *Merida*.

Współczesne imiona Polaków

Aby przekonać się, które imiona obecnie najczęściej są nadawane dzieciom urodzonym w Polsce, wystarczy prześledzić informacje udostępniane na stronach Ministerstwa Cyfryzacji³. Poniżej zamieszczam je w formie tabel prezentujących po 10 imion żeńskich i męskich najczęściej nadawanych w I półroczu 2023 roku.

³ Imiona nadawane dzieciom w Polsce, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/219,imiona-nadawane-dzieciom-w-polsce>, dostęp 01.12.2023.

Imię żeńskie	Liczba nadań w I półroczu 2023 r.
Zofia	2626
Zuzanna	2489
Laura	2450
Hanna	2389
Maja	2255
Julia	2138
Oliwia	1983
Pola	1844
Alicja	1798
Maria	1586
Imię męskie	Liczba nadań w I półroczu 2023 r.
Nikodem	3317
Antoni	2930
Jan	2848
Aleksander	2824
Franciszek	2525
Leon	2430
Jakub	2366
Mikołaj	2056
Ignacy	1994
Stanisław	1975

Tabela 1. 10 najczęściej nadawanych imion żeńskich i męskich w Polsce w I półroczu 2023 roku.
Źródło: <https://dane.gov.pl/pl/dataset/219,imiona-nadawane-dzieciom-w-polsce>, dostęp 01.12.2023.

Porównanie zaprezentowanych w tabelach danych z listami imion nadawanych w ciągu kilku ostatnich lat prowadzi do wniosku, że najczęściej wybieranymi imionami dla dziewczynek już od kilku lat są *Zofia* i *Zuzanna*, a dla chłopców – *Antoni*. Wśród imion żeńskich zyskują na popularności *Laura*, *Oliwia* i *Pola*, a męskich – *Nikodem* i *Leon*. Wszystko wskazuje na to, że po raz pierwszy od kilku lat ranking najmodniejszych imion męskich będzie rozpoczynał nie *Antoni*, ale właśnie *Nikodem*.

Najnowsze tendencje imiennicze

Zmiany w systemie imienniczym spowodowane są różnymi czynnikami: przemianami społeczno-kulturowymi i politycznymi oraz uwarunkowaniami prawnymi. Po obaleniu komunizmu Polacy zaczęli dużo szybciej przyswajać obce wzorce kulturowe i liczniej zawierać małżeństwa z obcokrajowcami, co odzwierciedliło się w imionach nadawanych dzieciom. Wpłynęła na to też

zmiana stanu prawnego. W 2015 zaczęła obowiązywać nowa ustawa, której zapisy zliberalizowały dotychczasowe zwyczaje nazewnicze. W rezultacie powiększył się zasób imion nadawanych w Polsce. Ich ogólna liczba w roku 2015 wyniosła 436 (219 żeńskich i 217 męskich), a w samym pierwszym półroczu 2023 r. – 1312⁴. W ciągu kilku lat ten repertuar zatem znacznie się rozrósł.

Duża grupa dzieci urodzonych w kilku ostatnich latach nosi imiona rzadkie, głównie obce. Częste są też przypadki nadawania imion w wersji obcojęzycznej, nawet jeśli mają one odpowiednik w języku polskim. np. *Isabel* (pol. *Izabella*), *Stephanie* (*Stefania*), *Claudia* (*Klaudia*), *Davyd* (*Dawid*) i *Anton* (*Antoni*). Przyczyny takich decyzji są różne, np. chęć integracji międzykulturowej lub dążność do prestiżu. Niewątpliwie jest to też przejaw globalizacji. Na taki stan ponadto wpływają wydarzenia polityczne, m.in. migracje Ukraińców, Białorusinów i Rosjan. Stąd w urzędach stanu cywilnego w ostatnich miesiącach zarejestrowano imiona: *Viktoria*, *Mariia*, *Oleksandra*, *Varvara*, *Oleksandr*, *Dmytro*, *Mykhailo*, *Danylo* i *Vladyslav*⁵. Nie są to przypadki jednostkowe – każde z wymienionych imion zostało nadane w ciągu ostatnich kilku miesięcy co najmniej kilkadziesiąt razy. Poza tym obserwujemy funkcjonowanie licznych wariantów tego samego imienia. Zobrazujmy tę tendencję imieniem *Liliana*. W tej wersji w 2022 r. zostało ono nadane 2860 dziewczynkom, co sytuuje je w grupie 20 najpopularniejszych imion żeńskich. Duża grupa dziewczynek nosi też inny wariant tego imienia: *Lilianna* (1472 nadania), *Lilliana* (6 nadań), *Lillianna* (3 nadania), *Liljana*, *Liljanna* (2 nadania), *Lilijana*, *Ljiljana*, a także: *Lilia* (248 nadania), *Liliia* (6 nadań), *Liliya* (3 nadania), *Lila* (188 nadania), *Lilla* (29), *Lili* (38 nadań), *Lilli* (7), *Lily* (50 nadań), *Lilly* (39 nadań), *Lile* (6 nadań), *Lilian* (2 nadania), *Lillian*, *Lilyan*, *Liliane* (2 nadania)⁶. Rodzice decydują się czasem na nazwę oryginalną i unikatową, ponieważ w ten sposób niejako chcą wyróżnić swoje dziecko. Bywa też tak, że motywację stanowi ich pochodzenie narodowe.

Polacy wybierający imiona swoim dzieciom z jednej strony dążą do zachowania tradycji, z drugiej – do innowacyjności i zapożyczania form obcojęzycznych. W odniesieniu do chłopców przeważa zdecydowanie tendencja do nadawania imion tradycyjnych, najczęściej chrześcijańskich oraz nierzadko słowiańskich. Rodzice nowo narodzonych dziewczynek znacznie częściej stawiają na innowacyjność, rzadziej kierują się tradycją, chociaż nie pozostaje ona dla nich zupełnie bez znaczenia.

Warto też zwrócić uwagę na to, że ostatnio coraz częściej w Polsce nadawane są imiona neutralne pod względem kategorii rodzaju, to znaczy, że mogą odnosić się one zarówno do kobiet, jak i mężczyzn. Do tego zbioru należą, np. *Iris*, *Adi*, *Toni*, *Sasha*, *Alex*, *Kai* i *Milo*. To zjawisko jest motywowane zmianami kulturowo-społecznymi. Łatwo zauważyć, że nie są to imiona typowo polskie, bo te dawniej musiały odnosić się albo do płci męskiej, albo żeńskiej. W Polsce dopiero zaczynają kształtować się opisane zwyczaje nazewnicze.

⁴ W tych statystykach bierze się pod uwagę imiona nadane co najmniej dwojgu dzieciom w ciągu roku.

⁵ To imię w pierwszym półroczu 2023 r. otrzymało 55 chłopców. Tyle samo co polski odpowiednik – Władysław.

⁶ Wszystkie wymienione warianty pochodzą z pracy magisterskiej Magdaleny Muszyńskiej, *Imiona nadawane w Polsce w latach 2015–2017. Mody, tendencje i motywacje nominacyjne* (2018). W nawiasach umieszczonych przy niektórych wariantach znajdują się dane dotyczące liczby nadań w roku 2022. Jeśli przy wariantach nie ma danych liczbowych, oznacza to, że nie został on wówczas odnotowany.

Właściwy szyk

Na koniec chciałabym przypomnieć, że kiedy przedstawiamy się lub mówimy o kimś, podając jego imię i nazwisko, zawsze powinniśmy to robić właśnie w takiej kolejności.

IMIĘ + NAZWISKO

Nasi przodkowie, którzy żyli w średniowieczu, używali tylko imion. Tworzyli oni małe wspólnoty i często ten jeden element identyfikacji tożsamości wystarczył, by wyróżnić w grupie daną osobę i odróżnić ją od innych. Z czasem do imienia zaczęto dodawać przydomki i to właśnie z tego członu wykształciły się nazwiska. Pierwotnie nie były one dziedziczone i nie były też obowiązkowe. Sytuacja zmieniła się w XIX w., kiedy ziemiami polskimi władali zaborcy. Ich prawo nakazywało używania imienia i nazwiska jako obowiązkowych elementów identyfikacyjnych. Ten stan został utrzymany po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. i trwa do dziś. Właściwa kolejność członów identyfikujących osobę – najpierw imię, potem nazwisko – odzwierciedla chronologię rozwoju nazw własnych odnoszących się do ludzi.

W trosce o dobre maniere

Ważnym problemem jest też używanie imion w formułach adresatywnych i bezpośrednich zwrotach do odbiorcy, np. Grzegorzu, droga Magdo, kochany Pawełku lub pani Doroto. Nie ma w tym oczywiście niczego złego, pod warunkiem że z rozmówcą łączą nas bliskie relacje. Tej ostatniej formuły może użyć np. starsza osoba w stosunku do swojej sąsiadki, którą jest młoda, ale pełnoletnia już kobieta. W sytuacjach formalnych powinniśmy jednak pomijać imiona w tego typu zwrotach. To oznacza, że pisząc oficjalną wiadomość, stosujemy zwroty: Szanowna Pani / Szanowny Panie / Szanowni Państwo, a komunikując się ustnie: proszę pani / proszę pana / proszę państwa. Nie należy poszerzać ich wtedy ani o imiona, ani o nazwiska. Na marginesie dodam, że nazwiska w ogóle nie powinny znaleźć się w formułach adresatywnych, co m.in. różni etykietę języków polskiego i niemieckiego.

Ten krótki zarys historii imion w Polsce oraz współczesnych aspektów ich używania warto uzupełnić o informacje na temat pochodzenia imienia/imion, które sami nosimy lub noszą nasi bliscy. Można o tym przeczytać w Słowniku imion Jana Grzeni (2002) lub w Księdze naszych imion Józefa Bubaka (1993).

LITERATURA

Bubak J., 1993, Księga naszych imion, Wrocław, <https://ebooks.com.pl/ksiega-naszch-imion-jozef-bubak.html> [dostęp: 4.12.2023].

Bystroń S., 1938, Księga imion w Polsce używanych, Warszawa, <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/56976/edition/72961/content> [dostęp: 1.12.2023].

Grzenia J., 2002, Słownik imion, Warszawa.

Imiona nadawane dzieciom w Polsce, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/219,imiona-nadawane-dzieciom-w-polsce> [dostęp: 1.12.2023].

Malec M., 2001, Imię w polskiej antroponimii i kulturze, Kraków.

Muszyńska M., 2018, Imiona nadawane w Polsce w latach 2015–2017. Mody, tendencje i motywacje nominacyjne, praca magisterska napisana pod kierunkiem M. Dawidziak-Kładocznej (niepublikowana), Wrocław.

Opinie o imionach RDJ , <https://rjp.pan.pl/opinie-o-imionach-main> [dostęp: 28.11.2023].

Szulowska W., 2021, Kulturowe aspekty nazw własnych, „Prace Językoznawcze”, s. 43–54, <http://docplayer.pl/234870745-Kulturowe-aspekty-nazw-wlasnych.html> [dostęp: 5.12.2023].

Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego, Dz.U. 2014 poz. 1741, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20140001741/U/D20141741Lj.pdf> [dostęp 28.11.2023].